

Industrihistoria i Väst

Tidskrift för föreningen Industrihistoria i Väst

NR 2 2019 ÅRGÅNG 15

Innehåll

- 3 Ledare: Partnerskap för ökad delaktighet. *Mats Sjölin.*
- 4 Notiser.
- 6 Billingsfors plissébägare och flourtanten – kulturarv som verb. *Mats Sjölin.*
- 11 Friska kor och glada grisar i Halland. *Björn Ohlsson.*
- 14 Volvos arkiv till Landsarkivet. *Johannes Daun.*
- 16 Ett vemodigt farväl när Ballograf lämnar Göteborg. *Kenth Lärk.*
- 21 Från Nohab till Innovatum – omvandling av ett industriområde. *Henrik Olsson.*
- 24 Föreningen L Laurin i Lysekil. *Christine Fredriksen.*
- 26 Intressant och välsmakande besök på Aleks bageri. *Björn Ohlsson.*
- 31 Gatunamnen berättar om vår industrihistoria – del 10. *Lars O. Carlsson.*
- 36 Läsverd självbiografi berättar om industrisamhällets kulturarv. *Ingegerd Särilvik.*
- 38 Industriarv i bild.

Tidskriften ges ut av föreningen Industrihistoria i Väst

Hemsida: www.industrihistoriaivast.net

E-post: info@industrihistoriaivast.net

Plusgiro: 126 25 70-3

Postadress: Industrihistoria i Väst, c/o Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg,
Box 19035, 400 12 Göteborg

Ansvarig utgivare: Mats Sjölin

ISSN: 2002-2913

Redaktionskommitté: Lars O. Carlsson, Christine Fredriksen, Kenth Lärk,
Björn Ohlsson och Tommie Vester

Redaktör: Kenth Lärk

Layout: Karl-Magnus Johansson

Tryck: Typografia

Omslagsbild: Riktiga svin på Gudmundsgården. Foto: Björn Ohlsson.

Partnerskap för ökad delaktighet

Först och främst vill jag tacka Börje Johansson för hans engagemang och viktiga insats som ordförande för Industrihistoria i Väst. Jag vill också tacka för förtroendet som ny ordförande.

Föreningen Industrihistoria i Väst skapades för att värna industrihistorien när Göteborgs industrimuseum inkorporerades i Göteborgs stadsmuseum. Under 2000-talet blev frågan om vår industriella historia åter aktuell främst genom den statliga utredningen »Industrisamhällets kulturarv« (SOU 2002:67). Under 2010-talet ville både Västra Götalandsregionen och Göteborg satsa på industrisamhällets historia. I Göteborg prioriterade kulturförvaltningen ett Varvs- och Industrihistoriskt Center. Nu är detta center nedprioriterat. Det väcker frågor om hur industrisamhällets kulturarv kommer att kunna användas i framtiden. I dagsläget är tillgängligheten till industrisamlingarna starkt begränsad och det i en region som så tydligt baserat välfärden på industriproduktion.

I förarbetena till museilagen framhåller man betydelsen av civilsamhäl-

lets delaktighet för att skapa kunskap och ökad relevans. Där lyfts särskilt industrisamhällets kulturarv fram (*Kulturarvspolitik* SOU 2016/17: 116).

Industrihistoria i Väst har under våren tagit initiativ till ett partnerskap för att öka kunskapen om det komplexa samhällsbygge som industrisamhället utgör. Ett sådant partnerskap kan ske i form av Idéburet Offentligt Partnerskap (IOP). Det är ett arbetssätt som regeringen kommit överens om med civilsamhällets centrala organisationer för att möta samhällets utmaningar.

Mer om kunskapsuppbyggnad kring industrisamhällets kulturarv och aktiv samlingsförvaltning diskuteras den 2 oktober kl 18.00 på Göteborgs stadsmuseum (se notis på sida 5).

Mats Sjölin är ordförande i Industrihistoria i Väst

Notiser

Framtidens tillverkningsindustri

EU har publicerat en forskarrapport om framtidens tillverkningsindustri.

EU-rapporten »The Future of Manufacturing in Europe« menar att en ökad automation kommer att leda till att många mödosamma och potentiellt farliga jobb kommer att försvinna. Rapporten lyfter även fram säkerhetsfrågor och hälsofrågor. Författarna till rapporten varnar för att all insamling av individuella data kan leda till en oacceptabel grad av kontroll och övervakning av arbetsplatser som skadar den individuella integriteten.

Omslagsbild till rapporten »The Future of Manufacturing in Europe«, Eurofond 2019.

Industrisamhällets kulturarv och aktiv samlingsförvaltning

Välkommen till informationsmöte om museernas i Göteborg samlingsförvaltning och industrisamhällets kulturarv.

Mötet äger rum den 2 oktober kl 18.00 på Göteborgs stadsmuseum.

I mars 2019 antog Kulturnämnden en ny struktur för museernas samlingsförvaltning. En gemensam Samlingsförvaltningsplan för de kommunala museerna i Göteborg håller nu på arbetas fram.

Bakgrunden är att museilagen påkallar aktiv samlingsförvaltning. Regeringen har därför uppdragit åt Riksantikvarieämbetet att utarbeta nationella riktlinjer som går under namnet Spectrum.

Under informationsmötet kommer man att berätta om det arbete som görs med aktiv samlingsförvaltningsplan och i detta också belysa processer som mer specifikt rör industrisamlingarna.

Följande personer kommer att delta på mötet: Anna Javér, magasinssamordnare; Anna Billing-Wetterlundh, konservator; Marie Hellervik, föremålsintendent, samt Charlotta Dohlvik, enhetschef

Arbetslivsmuseernas Dag på Volvo Museum

Den 11 maj hölls Arbetslivsmuseernas Dag på Volvo Museum ute vid Arendal i Göteborg. Detta är ett årligt evenemang som hålls på olika orter i regionen. I år var arrangörerna NAV och Volvo Museum – och samma dag firades också Volvo Museums Dag.

Ett femtiotal arbetslivsmuseer, föreningar, studieförbund och andra organisationer visade upp sina verksamheter inne i Volvo Museum. Ute på stora planen framför museet kunde också äldre bussar och bilar, äldre militära fordon, liksom repslagning, textilarbeterskor och mycket annat beskådas! I år på Arbetslivsmuseernas Dag efterfrågades speciellt kända och okända yrken – och gamla hantverksyrken som försvunnit. Många fina utklädselar visades upp av föreningarna med berättelser om dessa spännande yrken. Det var en festlig heldag ute på Volvo museum!

Billingsfors plissébägare och fluortanten

– kulturarv som verb

Mats Sjölin

På 1960-talet var den i vaxat papper veckade muggen och fluortanten en återkommande bekantskap.

Billingsfors bruk tillverkade plissébägaren som en artikel för att förbättra vår hygien.

Sedan 2009 återkommer fluortanten med en egen dag den 1 september. I dess släptåg följer åter igen diskussionen om att fluor kan vara farligt. Företagets tillverkning av engångsartiklar skapar även idag, enligt reklamerna, en social produkt för trivsammare måltider.

Fluorsköljningen för låg- och mellanstadieelever var obligatorisk från 1960 och fram till 1990-talet. Då försvann fluorsköljningen på grund av bättre tandhälsa och en försämrad

kommunal ekonomi. En av SF:s journalfilmer kunde 1962 berätta att i »Göteborg får skolbarnen skölja sig med fluorvatten två gånger i månaden. Resultaten har varit mycket goda. Men man måste komma ihåg att fluor inte är lösningen på tandröteproblemet utan endast ett hjälpmedel i kampen emot sjukdomen.»

Sedan 2009 har begreppet fluortanten kommit tillbaka. På fluortantens dag den 1 september informerar folk-tandvården om tandhälsan och erbj-

»Sköljningsvätskan kvarhålls i munnen så länge eleverna kan hålla den utan att få kvälningar och högst 2 minuter. Lösningen skall i munnen hållas i rörelse med kindrörelser. Efter sköljningen spottas lösningen tillbaka i bägaren. Någon sköljning med vatten efteråt skall inte göras. Bägarna uppsamlas i plastpåsar och kastas i avfallet. Tillgång till vask är således inte helt nödvändig.« Källa: <http://svensktuppfinnaremuseum.se/flour/>.

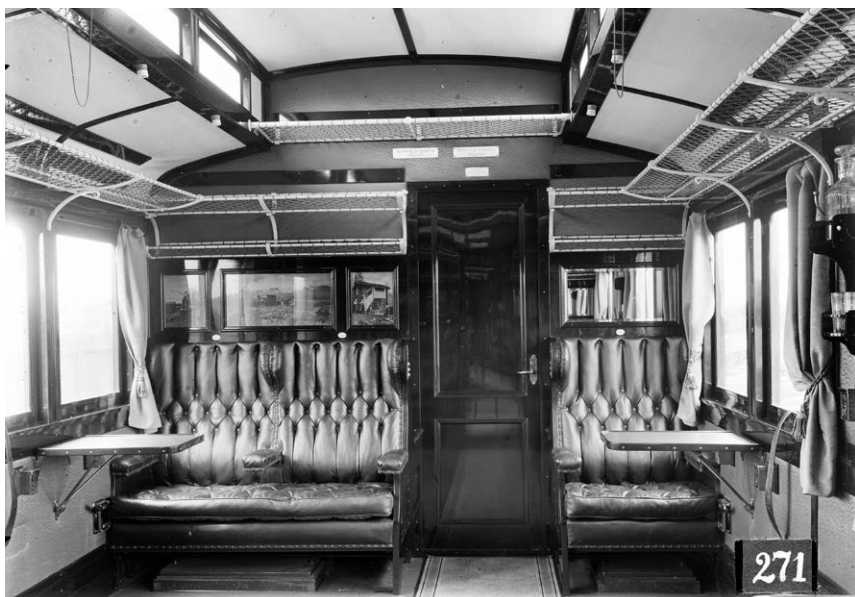
der fluorsköljning på offentliga platser. Skälet är att i en undersökning från 2006 konstaterade man att vartannat förskolebarn hade hål i tänderna.

När fluortanten dök upp i skolan för 50 år sedan väckte den en het debatt om fluor kunde vara skadligt. Fluor ifrågasattes eftersom det är ett gift. Det används framför allt i industrin för att underlätta sammansmältning av metaller. När nu fluor åter lanseras för att förbättra tandhälsan kommer kritiken tillbaka. I radioprogrammet »Flu-

ortanten föds« från 2008 intervjuas ordföranden för det kanadensiska Sällskapet för tandforskning som tidigare var förespråkare av fluor. Idag har han ändrat inställning eftersom fluor är en restprodukt från industrin och innehåller bland annat arsenik och kända cancerframkallande ämnen.¹

Billingsfors plissébägare

Plissémuggen tillverkades av Billingsfors Långed AB i Dals Långed och kallades ofta BiLå-bägare. Dess

Ställ med vattenkaraff till höger i bild. Statens järnvägar, SJ B05 2287. Vagn byggd i Linköping 1915. Foto: Järnvägmuseet.

tillkomsthistoria kan vara en myt, men innehåller detaljer som sällan är kännetecknande för myter.

Samuel Crumbine var en läkare från Texas i USA. Det berättas att han under en tågresor 1914 hindrade en flicka från att dricka ur samma bägare som en tuberkulossjuk man genom att vika ihop ett papper till en mugg. Vad som dock är belagt är att läkaren var starkt engagerad i hälsofrågor. När chefen för Billingsfors bruk, Marcus Rosendal, var på resa i USA under 1940-talet upptäckte han att muggar i offentliga miljöer var gjorda av just vaxat papper. Rosendal skaf-

fade hem två maskiner för att starta tillverkning av pappersmuggar på bruket. 1949 började tillverkningen av plissébägare på Billingsfors bruk. SJ blev kund och ersatte vattenkaraffernas vattenglas med plissébägarna. Produktionen av plissémuggar upphörde i slutet av 1990-talet och ersattes med muggar i plast.² Idag är SJ-vattnet tetraförpackat.

Bruket i Billingsfors historia går tillbaka till 1700-talet. Under 1800-talet fokuserade bolaget på papperstillverkning. När plissémuggarna började tillverkas 1949 övertogs företaget av Dagens Nyheter AB som 1953 sålde

det till Åhlén & Åkerlunds Förlags AB. 1956 eller 1957 flyttade pappersmuggstillverkningen till Halmstad.³ Under varumärket Duni slogs företaget i Dalsland ihop med Bilå under namnet DuniBilå AB 1970. 1990 bytte man namn till Duni AB.

»Goodfoodmood«

Idag har bolaget tillverkning i Tyskland, Polen, Nya Zeeland och Thailand förutom i Sverige.⁴ Duni är ägare av det registrerade varumärket »goodfoodmood«.⁵ Med det menar man att företaget arbetar för Corporate social responsibility (CSR). CSR är en före-

ningsverksamhet som har aktiviteter i Europa, Sverige och även i Västra Götaland – CSR Västsverige. Definitionen av CSR säger att ekonomisk tillväxt ska ske genom att förbättra livskvaliteten för de anställda och dess familjer liksom såväl för lokalsamhället som för samhället i stort.⁶

Plissébägaren var en hygienartikel som minskade risken för smittspridning när den lanserades 1949. Dagens tillverkning av företagets engångsartiklar som tallrikar, bestick, servetter med mera marknadsförs som bidrag till en »god stämning vid varje måltid«. Företaget säger sig idag inte

Billingsfors bruk i Bengtsfors kommun.

enbart tillverka produkter utan även »förväntan, spänning, inspiration och överraskningar«.

Industrisamhällets kulturarv är så mycket mer än fabriker, maskiner och produkter. Det är något vi skapar av en komplex väv av förväntningar på framtiden, minnen, hierarkier, identiteter, levnadssätt, med mera. Det hjälper oss att förstå vår samtid och ger förutsättningar för att delta i framtidsbygget. Kulturarv handlar om förändring och hur vi skapar och tacklar nya livsvillkor.

Mats Sjölin är ordförande i Industri-historia i Väst

Noter

1. »När fluortanten revolutionerade tandhälsan«, <https://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?progrmid=1602&artikel=5253166>
2. <https://www.duni.com/sv/om-oss/>
3. Wegraeus E. & Björnäng E (1972), »Dalsländsk industrimiljö: en bildkavalkad«, *Hembygden: Dalslands fornminnes- och hembygdsförbunds årsskrift*.
4. <https://www.duni.com/sv/om-oss/>.
5. »Mat är hjärtat i varje måltid, det är något vi alla har gemensamt och samtidigt något som människor träffas och umgås kring mat. – Duni är inte bara en leverantör av servetter, dukar, ljus, glas, tallriker, bestick med mera. Vi levererar också förväntan, spänning, inspiration och överraskningar – delar som skapar en oförglömlig middag, festmåltid eller lunch. – Med en innovativ och inbjudande inramning bidrar Duni till en god stämning – 'goodfoodmood' – vid varje måltid. – Det höjer upplevelsen av måltiden och gör den extra minnesvärd. Allt vi skapar och säljer berör såväl syn, lukt, smak som känsel, och ger gästerna minnen för alla sinnen. Vi skapar goodfoodmood.«
6. »Making Good Business Sense« as »the continuing commitment by business to behave ethically and contribute to economic development while improving the quality of life of the workforce and their families as well as the local community and society at large.«

Friska kor och glada grisar i Halland

Björn Ohlsson

En av de största och en av minsta gårdarna i Halland var målen för IHV:s vårresa. Trots skillnaderna i storlek och inriktning är miljömedvetenheten och omsorgen om djuren något som förenar de två moderna jordbruksföretagen Wapnö gård och Gudmundsgården norr om Halmstad.

Wapnö gård norr om Halmstad har 1 400 kor, 2 500 hektar betesmark och åkrar, mejeri, biogasanläggning, bryggeri, charkuteri, hotell, restaurang, växthus och mer än 80 anställda. Gudmundsgården i Asige två mil norrut har bara 20 hektar, 13 heltidsanställda och köper in en ganska stor del av de 1 600 grisar som man tar hand om i gårdens charkuteri, där man tillverkar 160 olika produkter.

Öppenhet och hållbarhet

Wapnö gård var ett traditionellt storjordbruk innan Lennart och Ann Christin Bengtsson tog över driften för drygt 20 år sedan. Äger gården gör sedan flera generationer en familj från den adliga släkten Staël von Holstein. Successivt har gården utvecklats till ett

Guiden Athene Möller förevigade oss framför Wapnö slott, där vi sedan åt en god lunch på gårdens produkter.

I Wapnös mejeri tillverkas alla vanliga mejeriprodukter. Mjölken kommer i rör från mjölkkningshuset intill. Foto: Mats Sjölin.

ovanligt storskaligt jordbruksföretag med fokus på närhet till konsumenter, öppenhet, hållbarhet och god miljö. Ett exempel är att endast 0,5 procent av djuren får antibiotika årligen, vilket är en ungefär en tiondel jämfört med en traditionell mjölkgård.

Gårdens filosofi är att skapa ett ekologiskt kretslopp där allt skall tas om hand och användas lokalt. Härproducerat från Wapnö är gårdens varumärke. Mejeriprodukterna säljs i hela Halland och upp till Göteborg.

Från Rhenlandet

1998 kom det tyska paret, agronomerna Ralf och Sabine Tebaay, från Rhenlandet till Halland och köpte Gudmundsgården. Med sina kunskaper om tyskt mathantverk byggde de upp Hallands första gårdscharkuteri. Helhetsfilosofin är glada grisar, gårdsbutik, styckning kombinerat med egen chark-tillverkning på gården utan tillsatser, bara kött, salt och kryddor.

Till skillnad från Wapnös rationaliserade stordrift med offensiv marknadsföring är Gudmundsgården ett småskaligt familjeföretag, som enbart

har försäljning i egen gårdsbutik och i en butik i Halmstad, samt på bonnamarknader i Köinge, Harplinge, Älvsered och Burseryd, och på torget i Varberg.

I stället för stordrift har de utvecklat ett intimt samarbete med sju andra bönder i trakten, så att de även kan sälja KRAV-märkt oxkött och lammkött, och köpa in smågrisar och slaktfärdiga grisar till charkuteriet, och få sina egna grisar slaktade.

Genom det lokala samarbetet och ett utökat sortiment och förädling har Gudmundsgården expanderat under sina 20 år. Men nu är det stopp. Vi stannar på det vi har, säger Ralf som är skeptisk till tillväxt.

| Björn Ohlsson är antikvarie och etnolog på Vänermuseet

Både grisarna och besökarna var nyfikna.
Foto: Björn Ohlsson.

Volvos arkiv till Landsarkivet

Under vintern 2018/2019 flyttades Volvos historiska arkiv till Riksarkivet Landsarkivet i Göteborgs lokaler. Arkivet hade tidigare varit utspritt i flera olika magasin i Göteborg och andra orter, men samlas nu under ett tak.

Under de kommande åren ska Landsarkivet ordna och förteckna materialet. Volvos arkiv är mycket omfattande, i hyllmeter mäter det över fem kilometer! I arkivet finns dels företagshistoriskt arkivmaterial från AB Volvo och flera dotterbolag (exempelvis styrelseprotokoll, räkenskaper, korrespondens, utredningar och tekniska rapporter), dels stora mängder fotografier, film, ritningar, personaltidningar, reklambroschyrer samt en stor samling instruk-

Vänster: Montering av modellen ÖV 4, vilket stod för »öppen vagn, 4 cylindrar«, i fabriken i Lundby på Hisingen 1927.

Motstående: Under andra världskriget sysselsattes fler kvinnor på Volvo. Bilden är troligen tagen år 1943.

tionsböcker och servicelitteratur. I arkivets chassi-register kan man eftersöka alla Volvo-bilar som tillverkats i Sverige från 1920-talet till cirka 1985.

Eftersom Volvo är ett nationellt och internationellt bolag finns även material från andra städer än Göteborg i arkivet, exempelvis från fabrikerna i Skövde, Köping, Uddevalla och Kalmar.

En betydande del av särskilt det äldre materialet är förtecknat, men i skrivande stund finns förteckningarna ännu inte tillgängliga digitalt. För att få tillgång till att använda arkivet krävs Volvos tillstånd. Landsarkivet kan hjälpa till med att förmedla kontakten.

Genom samarbetet mellan Landsarkivet och Volvo kommer ett värdefullt industrihistoriskt kulturarv att bevaras och tillgängliggöras.

| Johannes Daun är historiker och arkivarie vid Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg

Ett vemodigt farväl när Ballograf lämnar Göteborg

Kenth Lärk

Allt började i ett litet garage i Krokslätt för snart 75 år sedan. Idag tillverkar Ballograf över 4 miljoner pennor om året och är den enda penntillverkaren som finns kvar i Norden.

– Detta är det absolut sista studiebesöket som görs hos oss, sade Ballografs vd Peter Orrgren när han den 11 februari hälsade medlemmar i föreningen Industrihistoria i Väst välkomna till fabriken i Västra Frölunda.

Nej, det betyder inte att företaget är på fallrepet. Men Ballograf har mer eller mindre tvingats att lägga ner tillverkningen i Göteborg och flytta den till Filipstad.

Det var för tolv år sedan som företaget kon-

taktades av Göteborgs stad och blev uppmanat att se sig om efter andra lokaler. Någon tillverkningsindustri skulle inte längre finnas kvar i området vid Klangfärgsgatan.

Ballograf frågade då stadens representanter om man kunde få någon annan plats anvisad för sin verksamhet. Något svar fick man dock aldrig.

– Vi tycker det är mycket tråkigt att behöva flytta. Inställningen från stadens sida har varit bedrövlig, men i Filipstad tas vi emot som hjältar, säger Peter Orrgren.

Från början

Ballograf grundades 1945 av en man som hette Eugen Spitzer, en jude med österrikiskt ursprung, som flydde till Sverige under andra världskriget. Produktionen skedde då i ett garage.

– Företaget fick en explosionsartad utveckling och byggde en fabrik som låg bakom Krokslättis fabriker, berättar Peter Orrgren. Produktionen flyttades 1960 till de nuvarande lokalerna i Västra Frölunda.

Det finns några milstolpar i Ballografs historia. 1953 lanserade företaget en kulspetspenna med arkivbeständigt bläck. Innan dess blektes bläcket på några dagar och gick inte att läsa om man lade ett papper i solen.

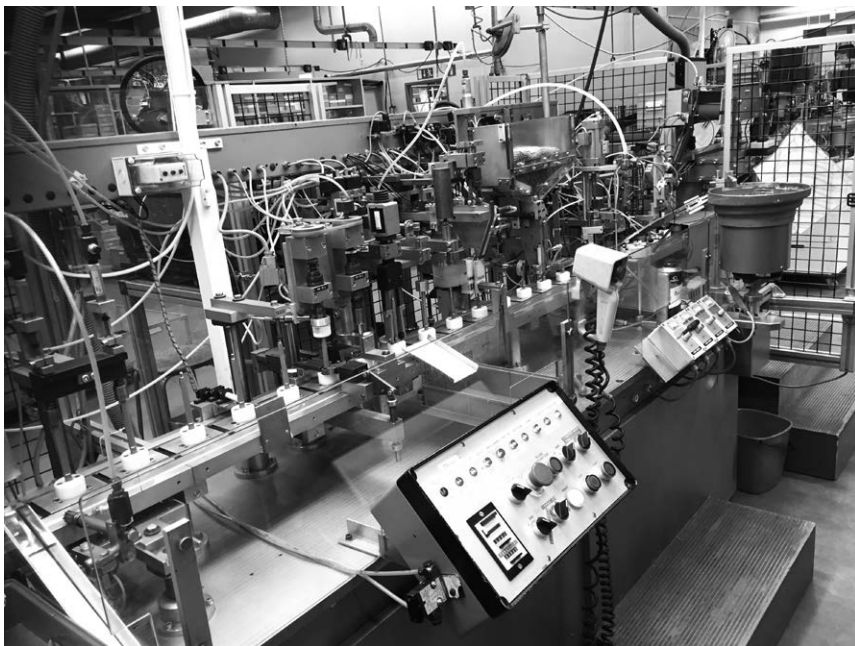

Här kommer det kulspetspennor på löpande band.
Foto: Björn Ohlsson.

Med det nya bläcket kunde skriften läsas till tidens ände under förutsättning att man skrev på arkivbeständigt papper. Det innebar att pennan kunde användas av myndigheter och företag. Kommuner, stat, landsting,

Klassiskt deskset med Ballograf Epoca som fortfarande är en storsäljare.

Det går fortfarande att köpa blå Epoca med den klassiska märkningen »Tillhör Statsverket«. Här kommer de på löpande band.
Foto: Björn Ohlsson.

domstolar och ambassader runt om i världen är fortfarande viktiga kundgrupper för Ballograf.

Början på en epok

1960 startade lanseringen av Epoca, den kulspepspenna som fortfarande är storsäljaren och en riktig klassiker. Några år senare börjad patronens spets att tillverkas i rostfritt stål istället för mässing. Därmed höjdes kvaliteten ytterligare. Ballograf var för övrigt en av de första tillverkarna som började ladda kulspepspennor med

utbytbara patroner. Apropå kvalitet så lämnar Ballograf livstidsgaranti på tryckmekanismen i företagets pennor.

Nästa alla har väl någon relation till pennan Epoca och det deskset som finns hos banker, hotellreceptioner och på många andra ställen.

1992 startade produktionen av pennan Rondo som också är mycket populär fortfarande.

– Idag kommer 70 procent av alla bläckpennor som säljs i Norden från oss. En Epoca skriver 8 000 meter

med arkivbeständigt bläck och är därmed världsbäst, säger Peter Orrgren och tillägger att en billig reklam-penna skriver max 300 meter, ofta bara 30–70 meter.

Ballograf exporterar pennor till 49 länder. Bland annat till Japan, USA, Schweiz och Österrike. Exporten utanför Norden ökar hela tiden. Företaget har ett trettio-tal anställda. Under en period fanns det 270 personer som arbetade i produktionen, men man tillverkar fler pennor idag än på den tiden. Totalt över 4 miljoner per år.

Kvar i Sverige

Under åren 1959–2004 ägdes Ballograf av det franska företaget Bic som är Europas största penntillverkare. Det dröjde till 2004 innan Ballograf åter kom i svensk ägo. Då köpte de nuvarande ägarna, Jan Johansson och Tommy Kvist, företaget av Bic.

– Vi är idag ett välmående och skuldfritt företag, förklarar Peter Orrgren.

Digitaliseringen är penntillverkarnas största utmaning. Pennor och papper försvinner successivt och er-

Ballogrfs vd Peter Orrgren, till vänster, var guide när IHV:s medlemmar besökte företaget.
Foto: Björn Ohlsson.

sätts av datorer och läsplattor. Ändå förväntas skolelever som går ut nian att kunna skriva läsligt.

– Det är inte så lätt när eleverna i de svenska skolorna inte längre får penna och Sverige är faktiskt det enda landet som inte har välskrivning på schemat, säger Peter Orrgren och hänvisar till att det finns forskning som visar att barn lär sig snabbare genom att använda papper och penna.

Därför är det självklart att Ballograf värnar om handstilen och det märker inte minst de unga människ-

or som söker arbete hos företaget och skickar ansökningar som är skrivna på dator. De får ett brev tillbaka med uppmaningen att komma med en handskriven ansökan.

– Trots digitaliseringen ser vi ljus på framtiden. Ballograf växer med nya marknader och har en produkt av hög kvalitet, säger Peter Orrgren.

Ballograf har alltså flyttat tillverknings till Filipstad, men lagret och kontoret är kvar i Göteborg.

Kenth Lärk är journalist och redaktör för Industrihistoria i Väst

Från Nohab till Innovatum

– omvandling av ett industriområde

Henrik Olsson

Verkstadsföretaget Nydqvist och Holm (Nohab) grundades 1847 och kom att bli Trollhättans ledande företag i över hundra år. Företaget startade som en liten mekanisk verkstad och kom efter hand att växa allt mer och efter 1890 flyttades produktionen successivt till det område som idag är Innovatumområdet.

Verksamheten startade med att producera en mängd olika produkter, men från 1870-talet kom lok att bli den viktigaste produkten, och den som kom att göra Nohab känt över världen. De viktigaste produkterna tillsammans med lok kom under 1900-talet att bli vattenturbiner, dieselmotorer och militär produktion.

Den mest kända händelsen i Nohabs historia var när företaget 1920 fick en jättelik order från Sovjetunio-

nen på 1 000 stora godslokomotiv, den så kallade ryssordern. Detta ledde till en intensiv expansion på Nohab och en omfattande produktion och som mest kring 2 800 anställda. Ryssordern skars dock hastigt ned till 500 lok 1924 vilket ledde till en lika omfattande kris i slutet av 1920-talet då antalet anställda minskade till färre än 400. Denna kris innebar att Nohab tvingades söka nya produktionsmöjligheter, vilket ledde till bildandet av Nohab

Fabriksinteriör i Nohab 1953.

Bildkälla: Nohabs arkiv, K 1: 3 (Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg).

flygmotor 1930. Senare Volvo Flygmotor och idag GKN. Under 1930-talet var Nohab också starkt involverade i bildandet av Svenska Aeroplanaktiebolaget 1937, SAAB, vilket innebär att Nohab lade grunden till de två företag som kom att dominera Trollhättans näringsliv de senaste 50 åren.

Efter 1970 minskade dock lönsamheten, företaget styckades, såldes och lades slutligen ned helt i början av 1986.

Företaget har haft en mycket stor betydelse för Trollhättans utveckling och en stor del av stadens befolkning har på ett eller annat sätt haft

en koppling till Nohab. När företaget grundades var Trollhättan fortfarande ett mycket litet samhälle och Nohabs utveckling har gått hand i hand med stadens. Nohab var i hög utsträckning en stadsbyggande industri där goda tider på »verkstan« ledde till expansion i staden och dåliga tider betydde kris och elände för många människor.

Idag finns det bara små rester kvar av företagets verksamhet men spåren efter Nohab är fortfarande tydliga, såväl i den fysiska miljön som i nuvarande industristruktur och tanke-
mönster. Besök gärna Nohabs smedja

som står kvar på Innovatumområdet.

Efter Nohabs nedläggning uppstod frågan vad man skulle göra med den gamla industrimiljön. Efter en rad utredningar valde företrädare för Trollhättan, Västra Götalandsregionen, näringslivet och fackförbund att satsa på en utvecklingsarena där både historia och framtid skulle få plats. Detta ledde till att stiftelsen Innovatum bildades 1997 och arbetet med att omvandla det gamla industriområdet inleddes.

Innovatum utvecklades efterhand till att bli en Science park med flera olika delar. En projektarena för teknik- och näringslivsutveckling, ett science center för att intressera barn och unga för teknik och naturvetenskap, en inkubator för att skapa nya företag och tillsammans med detta ett uppdrag att utveckla industrisamhällets kulturarv för att få historia och framtid att hänga ihop. På Innovatumområdet växte det också fram en rad andra verksamheter kring näringslivsutveckling, besöksmål, film, Högskolan Väst och ett kulturhus för unga.

Idag är Innovatumområdet på många sätt lika viktigt för Trollhättan och Västra Götaland som Nohab en gång var. Innovatum är både ett exempel på den industriella omvandlingen och samtidigt en aktör som genom att både blicka framåt och bakåt medverkar till att underlätta denna omvandling.

Saab Bilmuseum och Innovatum Science Center idag.
Foto: Roger Lärk.

Det finns idag flera sätt att upptäcka och uppleva Nohabs historia och omvandlingen sedan 1980-talet. Det finns berättelser på prismavg.se, man kan besöka Nohabs gamla smedja, en välbevarad miljö och i hela området se spåren av det som varit. Historiens spår finns dock inte bara i miljöerna utan också på flera sätt i de verksamheter och människor som nu är verk-samma på området.

Nohabs mångåriga och breda verksamhet efterlämnade även ett omfattande arkiv som idag förvaras hos Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg. Arkivet är väl förtecknat och omfattar cirka 600 hyllmeter. Nohabs bildarkiv finns hos oss på Innovatums Science Center. Det består av över 20 000 bilder, en del av dessa finns i Innovatums digitala bildarkiv.

Henrik Olsson är historiker och ansvarig för kulturarv på Innovatum

Föreningen L Laurin i Lysekil

Christine Fredriksen

Föreningen L Laurin hittar man i Skandiaverkens äldre lokaler vid Norra hamnen i Lysekil. Här har föreningen stora utställningar med intressanta Skandiamotorer. Allt sedan 1994 arrangeras också varje sommar Tändkulemotorers dag, när föreningen visar upp motorer på planen utanför museet.

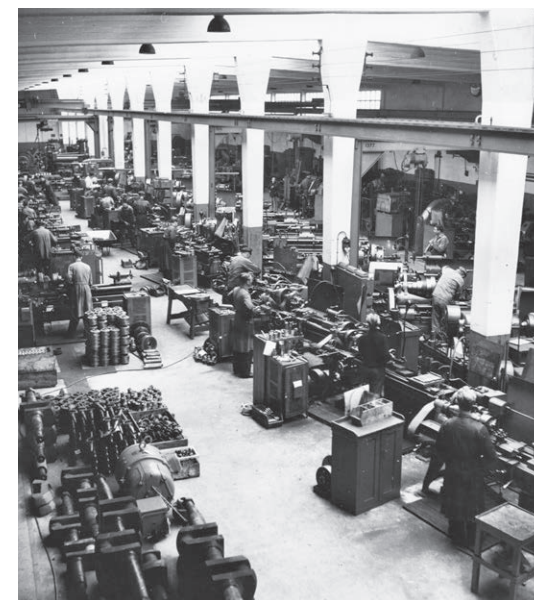
Föreningen bildades 1993, några år efter att Skandiaverken lagts ner, för att bevara minnena av den spännande industrihistorien. En av förgrundsgestalterna de första åren var Stig Selander. Den första stora satsningen för föreningen var att inköpa en äldre bogserbåt. Snart kunde föreningen förverkliga detta med köp av veteranbogserbåten Harry, som numera både är K-märkt och klassat som traditionsfartyg. Med Harry som är utrustad med en 4-cylindrig tändkulemotor på 300 hk, kan man varje sommar följa med på turer i skärgården.

Efter förvärvet av Harry startade arbetet med att införskaffa motorer till museet och idag har föreningen ett stort antal att visa upp. Något som föreningen gjorde sig känd för var att man under några år gav ut populära dvd-skivor med ljudet från gamla tändkulemotorer. Idag äger föreningen fabrikslokalen där de håller till och samarbetar också med andra föreningar om utställningar. Just nu visas en intressant marinarknologisk utställning med anknytning till farvattnen runt Lysekil.

Skandiaverken var en industri som i alla år hade stor betydelse för Lysekil. Företaget grundades 1899 av Lars Laurin tillsammans med svågern Karl

Forsström. Till en början tillverkades maskiner till konservindustrin, men snart insåg de att framtiden låg i att motorisera den svenska fiskeflottan. 1902 var den första motorn klar, som sattes in i en liten båt som ägdes av havsforskaren Otto Pettersson på Bornö. 1903 installerades den första motorn i en fiskebåt. I och med det började framgången för företaget. Företagets första byggnader låg vid strandkanten, men 1913 uppfördes den stora verkstadsbyggnaden i betong, där museet inryms.

1918 utgjorde Skandiaverkens arbetare 57 procent av alla arbetare i Lysekil, vilket säger mycket om företagets betydelse i det tidiga 1900-talet.

Svarvaravdelningen på Skandiaverken, 1930-talet.
Bildkälla: Föreningen L Laurin i Lysekil.

Christine Fredriksen är etnolog
och antikvarie i Västarvet

Vy över Skandiaverken i Lysekil på 1930-talet
Bildkälla: Föreningen L Laurin i Lysekil.

Intressant och välsmakande besök på Aleks Bageri

Björn Ohlsson

Året innan Gunnar Bergagård föddes, 1928, startade hans pappa Alek ett bageri i det nybyggda huset på Norgårdsvägen 15 på Öckerö. Nu i mars 2019 tar han emot IHV:s medlemmar för att visa bageriet. Sonen Arne, 69 år, är ute och levererar bröd till kunder i Göteborg och Kungsbacka.

Idag drivs Aleks Bageri av Malin Bergagård, den fjärde generationen i familjeföretaget.

Efter en kopp kaffe i brödbutiken går vi in i bageriet som ligger en halvtrap-
pa upp från butiken. Här har bakats
bröd och kaffebröd sedan 1928. Men
maskinerna har förstas bytts ut under
årens lopp. Från början hade man en
koleldad ugn. Nu är det elektricitet
som värmer upp de tre ugnarna.

Mycket handarbete

Degarna placeras på plåtar som stap-
las i höga ställ som körs in i ugnarna,
där brödet gräddas. Dessförinnan har
de tillbringat en tid i jäsrummet bred-
vid. Innan dess har degarna blandats
och passerat kavelmaskinen, långrul-
laren, knådmaskinen, rivmaskinen,
avvägaren och/eller kaffebrödslinjen,

Gunnar Bergagård berättar om bageriet. I bakgrunden ses semmelsågen, som skär av hatten på semmelbullarna. Till vänster en stickvagn. Foto: Björn Ohlsson.

beroende på vad som skall bakas. Det
är många maskiner, men däremellan
krävs det mycket handarbete.

På 1970-talet utvidgades bageriet
med en ny del, men i övrigt är det
samma lokaler som i starten 1928.
Det är ganska trångt så det gäller att
hålla god ordning.

Körde ut med cykel

När Gunnar var liten sålde de bara
till befolkningen på Öckerö och de
andra öarna i kommunen. Leveran-
ser skedde med egen båt. Gunnar

fick som 10-åring börja köra ut bröd
med cykel, och så småningom blev
han också bagare fast han hade fun-
deringar om att arbeta med maskiner
och båtar.

Förr i tiden var vintern en dålig sä-
song för bageriet. När sedan somma-
ren kom med alla sommargäster fick
man hämta personal från Bagarnas
Byrå i Göteborg.

Enda bageriet

Nu är Aleks det enda bageriet i Öck-
erö kommun. Den sista konkurren-

Degknådaren.
Foto: Björn Ohlsson.

ten köptes upp för 35 år sedan. Brödet säljs i de båda brödbutikerna i Öckerö och Hönö Klåva, där man också har ett populärt konditori. En stor del av produktionen går till fastlandet, till butiker och restauranger i Göteborg. Nyligen fick företaget också ett avtal som brödleverantör till Kungs-

backa kommun, vilket var ett stort uppdrag för det lilla bageriet. Nu räckte det inte med en lastbil, utan en skåpbil fick köpas in för att klara leveranserna.

Idag har de fem bagare anställda och en konditor. Dessutom har de två utkörare, två biträden i brödbutiken i Öckerö, samt en kallskänka och tio serveringspersonal på konditoriet i Hönö Klåva.

Semlor och kakebröd

Vi besöker bageriet veckan efter fetisdagen, då bageriet producerade 6 000 semlor! På en enda dag. Säsongen börjar efter nyår och håller på till påsk ungefär. En annan gång fick de en beställning på 11 000 bakelser till Volvo, när företaget skulle fira.

Kaffebröd har alltid varit den största produkten, och är det än idag. En specialare är Jojo-kakan, som består av mandelmassa, nötter och äggkräm, och ser ut som en jojo förstås.

Det gäller förstås att hänga med i utvecklingen, så att man kan erbjuda det som kunderna efterfrågar. Fullkornsbröd och danskt rågbröd finns i utbudet, och numera gör Aleks till och med knäckebröd ibland, i en pizaugn. Och egen hönökaka, kakebröd, på onsdagar och fredagar. Det brukar gå åt snabbt. Själv föredrar Gunnar mörkt bröd till frukost.

Aleks specialitet och bästsäljare är Jojokakan.
Foto: Björn Ohlsson.

Kväll i stället för natt

En sak som förändrats sedan Gunnar var bagare är arbetstiderna. Förr arbetade de hela natten från kl 23.00 till 06.00. Nu kör de kvällsskift i stället, från kl 17.00 till 01.00, måndag-fredag,

och söndag. Arne, som kör ut bröd, tar 3-färjan på morgonen till Hisingen.

Innan vi åker vidare till konditoriet i Hönö Klåva får vi smaka på Jojo-kakan, och sen kommer Arne tillbaka med lastbilen efter dagens le-

veranser. Han bor med sin fru Lilian på våningen ovanför bageriet och pappa Gunnar med fru Ulla bor på tredje våningen. Dottern Malin bor inne i Göteborg, men har ett övernattningsrum högst upp i huset.

Bjuder på semla

I Höno Klåva hälsar Arne oss välkomna och bjuder på semla och kaffe i det inglasade uterummet som Arne har reserverat för föreningens årsmöte. Efter en stunds trevligt fikande är det dags för vår ordförande, Börje Johansson, att öppna mötet. Han valdes också till mötesordförande. Under tecknad blev som vanligt vald till sekreterare.

45 minuter senare har dagordningens samtliga 19 punkter klarats av. Styrelsen har fått ansvarsfrihet och föreningen en ny ordförande, Mats Sjölin. Börje Johansson valdes som ny ersättare på två år och både han och Lars O Carlsson, som avböjt omval som ersättare, tackades för sina insatser för föreningen.

Nu var det dags att avsluta ö-besöket med en god fisklunch på Tullhuset två minuters promenad från Aleks i Höno Klåva.

Björn Ohlsson är antikvarie och etnolog på Vänermuseum

Aleks bageri på Norgårdsvägen 15 på Öckerö.
Foto: Björn Ohlsson.

Gatunamn berättar om vår industrihistoria – del 10

Lars O. Carlsson

I vår serie kring gatunamn och dess koppling till industrihistoria har vi denna gång kommit till det tionde avsnittet – alltså hög tid för en jubileumstext.

Ja, det var ju väldigt lämpligt eftersom Göteborgs stads namnberedning i år faktiskt firar sina 100 första år.

Därför skriver vi denna gång mindre om industrihistoria och mer om själva namnberedningen.

Redan den 9 maj 1911 hade Byggnadsnämnden anhängit hos Drätselkammaren om att blivande gator i Änggården skulle förses med lämpliga namn. Man hade också för att underlätta Drätselkammarens arbete sänt med en kartkopia på vilken det, med röda bokstäver, hade skrivits in förslag på gatunamn som tagits fram av t. f. stadsingenjören Arvid Södergren.

Den 27 september 1913 var det Egnahemsnämnden som uppvaktade Drätselkammaren i ett liknande ärende, men denna gång avsågs det nya egnahemsområdet i Landala.

Den 14 oktober 1913 tillsatte Drätselkammaren en särskilt beredning som fick i uppdrag att processa och presentera förslag på lämpliga gatunamn för dessa områden.

Elof Hellquist

Beredningen bestod av fyra personer:

Språkforskaren och professorn Elof Hellquist (1864–1933) som bland annat år 1903 blev docent i nordiska språk vid högskolan i Göteborg och 1907 utsågs till professor. Under åren 1894–1903 var han medarbetare i redaktionen för Svenska Akademiens ordbok. Han skrev bland annat en skrift om Göteborgs gatunamn som utkom 1911.

Juristen och ämbetsmannen Peter Lamberg (1857–1924) som var son till prosten Jonas Carsten Lamberg och som bland annat var ledamot och vice ordförande i Göteborgs drätselkam-

Peter Lamberg

mare och Göteborgs hamnstyrelse. Han var en av initiativtagarna till bildandet av Göteborgs orkesterförening och dess ordförande 1905–1922.

Köpmannen och konsuln Ernst Roberg (1869–1939) var delägare i Tycho Roberg 1895–1939 och hade många förtroendeuppdrag i såväl kommunen som inom näringslivet. Han var bland annat vice ordförande i Sveriges Redareförening 1907–1920 och Nederländernas konsul i Göteborg 1902–1937.

Stadskamrerare och vice härads hövding Arvid Cavalli (1867–1931) var styrelseledamot i Riksbankens avdelningskontor, justitieministerns

pressombud samt sekreterare och ombudsman hos Pensionsinrättningen i Göteborg.

Det kanske också är på plats att vi även presenterar den »Arvid Södergren«, som enligt texten ovan, skrivit namn på kartkopia.

T. f. stadsingenjören Arvid Södergren (1880–1931) hade studerat vid Tekniska högskolan och därefter genomfört en del studieresor innan han kom till Göteborg år 1910. Här blev han senare bland annat aktiv inom Tekniska samfundets spännande verksamhet.

Den 2 december 1913 presenterade beredningen namn för Landala och Änggården och bland Landalaförslagen fanns exempelvis de användbara namnen Syrängatan, Kolonigatan, Ljunggatan och Hagtorngatan. I Änggården föreslogs namn som exempelvis Askimgatan och Särögatan, medan Hofäsgatan aldrig blev utlagd.

Beredningen presenterade dessutom ett stort antal förslag på gatunamn för den 14:de roten, exempelvis Ekmansgatan, Götaplatsen samt Lyckans väg.

Våren 1917 arbetade en annan tillfällig beredning med gatunamnsförslag till bland annat Majorna, Kungsladugården, Rambergsstaden och Sannegården. Även denna gång bestod beredningen av fyra personer;

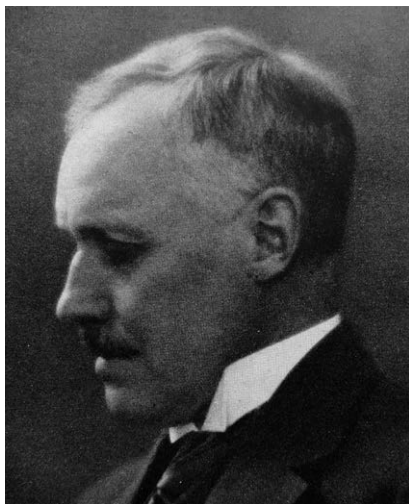
Redaktör Gustaf Blom (1875–1935) var politiskt engagerad, bland an-

C. R. A. Fredberg

nat som ledamot i stadsfullmäktige 1911–1935. Han hade ett stort antal förtroendeuppdrag, inte minst i flera spännande beredningar så som exempelvis beredningen för ordnande av Gustav Adolfs torg med omgivningar 1916–1927 samt beredningen för ordnande av Götaplatsen och området däromkring 1917–1929.

Redaktör C. R. A. Fredberg (1863–1933) som i våra dagar kanske främst är känd som skildrare av Göteborgs historia, bland annat genom det omfattande verket *Det gamla Göteborg*, i tre tjocka band, men också genom de två banden om stadens företagshistoria, *Från vår merkantila och industri-*

Bengt Hesselman

ella värld – bara för att nämna något av allt som Fredberg skrivit.

Professorn och språkforskaren Bengt Hesselman (1875–1952) blev år 1914 professor i nordiska språk vid Göteborgs högskola. Han var från 1926 ordförande i Kungliga Ortnamnskommissionen, från 1930 namnändrad till Kungliga Ortnamnskommittén. Han var från 1935 till sin bortgång 1952 ledamot av Svenska Akademin, på stol 5.

Andre stadsingenjören Arvid Södergren, som vi redan bekantat oss med, om än bara lite grann, var också en av de utvalda.

Den 25 april 1918 återremitterade stadsfullmäktige några gatunamn som föreslagits av drätselkammarens andra avdelning. Två av dessa namn

var Jutegatan respektive Juteplatsen i Sannegården. I stadsfullmäktige framhöll advokat Bernt Drakenberg (1858–1932) att benämningen jutar vanligen används när man vill vara förarglig och smäda. För resten låg en ljudlighet för nära. Ville man uppkalla gatan efter danskarna, kunde den i stället få heta Danagatan och platsen invid (som senare försvunnit) Danaplatsen i stället för som föreslagits Juteplatsen. Danaplatsen blev också efter återremissen beredningens förslag och stadsfullmäktiges beslut 1921, men i stället för Danagatan föreslogs och beslöts samma år Lambergsgatan för att undvika förväxlingar med Dalagatan.

Denna hänsyn har dock senare åsidosatts, när man 1937 gett namnet Danagatan åt en annan gata i Sannegården, och 1975 återanvänt namnet Danaplatsen till en plats intill Danagatan. Namnet Lambergsgatan är för övrigt till minne av biskop Eric Lamberg (1719–1780) som tidvis bodde på Sannegården.

Stadsfullmäktige hade alltså på våren 1918 återremitterat namnförslagen Juteplatsen och Jutegatan, vilket fick till följd att Drätselkammarens andra avdelning tillsatte en beredning, bestående av Gustaf Blom, C. R. A. Fredberg och Arvid Södergren – alltså idel bekanta.

Den 11 februari 1919 hade Drätselkammaren ett möte och inför detta

sammanträde hade fastighetsdirektören Alfred Gärde (1874–1940) sammanställt ett förslag om att tillsätta en mer permanent gatunamnsberedning samt att den skulle bestå av de redan beprövade herrarna Blom (sammankallande inför första träffen), Fredberg, Hesselman och Södergren. Bengt Hesselman, som tillsammans med sin familj flyttat till Göteborg hösten 1914, kom sommaren 1919 att flytta tillbaka till Uppsala.

Drätselkammaren andra avdelning gav också den nytillsatta beredning uppdrag att »inkomma med förslag till namn å i fastställd stadsplan upptagna gator och öppna platser, som ännu ej av stadsfullmäktige åsatts namn«.

Dessutom fick beredningen, för yttrande, två skrivelser som hade överlämnats från postdirektören i västra distriktet, innefattande »hemställan om ändring av vissa gatunamn«.

Det var alltså så det hela började och gatunamnen fick sin egen beredning. Sedan dess har staden expanderat och ett väldigt stort antal nya gatunamn har kreerats och nya skyltar iordningsställt och monterats upp.

Under alla dessa år har det självfallet också funnits en och annan välkänd profil bland ledamöterna i Gatunamnsberedningen, förutom dem vi redan presenterat kan nämnas sjukhusdirektören Hugo Höglund (1889–

1975), professor Hjalmar Lindroth (1878–1947), redaktör Torsten Henrikson (1906–1983), professor Ture Johannisson (1903–1990), landsarkivarie Gustaf Clemensson (1884–1971), direktör Erik Johannesson (1917–1975), grosshandlare Erik Malmsten (1920–2004), professor Erik Lönnroth (1910–2002), professor Jörgen Weibull (1924–1998), Stig Gunne (1912–2013) samt Jörgen Linder (född 1945) – bara för att nämna några.

Jo, helt riktigt, Gustaf Clemensson var Per Clemenssons far och såväl Tommie Vester som Mats Sjölin har tidigare varit föredragande tjänsteperson för namnberedningen. Det finns alltså tydliga kopplingar mellan föreningen Industrihistoria i Väst och Göteborgs stads namnberedning.

Vi bör väl också avslöja att faktaunderlaget till denna artikel bland annat har inhämtats från diverse årgångar av stadsfullmäktiges protokoll, Greta Baums bok *Göteborgs Gatunamn 1621–2000* samt diverse årgångar av *Göteborgs Kommunalkalender*.

PS: Studera gärna de gatuskyltar Du passerar – de kanske berättar en spännande historia...

Lars O. Carlsson är Göteborgsförfattare och en flitigt nyttjad föredragshållare kring Göteborgs gatunamn.

Läsvärd självbiografi berättar om industrisamhällets kulturarv

Recension: *En varvsarbeters memoarer. En berättelse om ett liv med Arbeta, Glädje och Sorg i 1900-talets Göteborg* (2014) av Mats Demker.

Men det behövdes folk i pannverkstaden och han tyckte jag kunde börja där så kunde jag flytta över till maskinverkstaden så snart det blev någon ledig plats där. Jag tyckte det lät bra och dagen efter började jag som pannplåtslagarehantlangare, den längsta titel jag någonsin haft.

Så skriver Mats Demker i sin självbiografi *En varvsarbeters memoarer*. Det är en läsvärd bok som speglar mycket av arbetsvillkor och arbetsmiljö årtiondena efter andra världskriget.

Mats Demker är född 1934 och växte upp i Borås. Han skildrar hur det var att bo i en liten lägenhet utan bekvämligheter, skolgången under kriget, att börja jobba direkt efter de sex obligatoriska skolåren då han prövade sig fram på olika tillfälliga arbeten. Sin yrkesutbildning fick han på arbetet. Så här tedde sig livet som barn och tonåring för de flesta arbetarbarn på den tiden. Mats gick till sjöss som 16-åring och kom att besöka 36 olika länder. Efter flera tuffa år till sjöss övergick han till varvsarbete. Han skildrar detta ingående. Det fanns mycket få tekniska hjälpmedel, här var det muskelkraft som gällde. Detta hade han dock glädje av senare i livet när han på egen hand renoverade både boningshus och fritidsstuga åt sig och sin familj.

Boken innehåller en mängd tekniska detaljer, skildrade på ett intressant sätt även för någon som bara förstår en bråkdel av dem. Men han skildrar också sammanhållningen mellan arbetarna, noggrannheten med detaljer, uppfinningsförmågan hos honom och hans kolleger, plikttroheten, vikten av att slutföra ett arbete med alla detaljer på rätt plats, även om det innebar mycket oplanerad övertid. När vi nu njuter av den svenska välfärden bör vi inte glömma att den byggts upp av många arbetare inom den svenska industrin av den sort som Mats tillhörde.

Mats Demker skriver en lättflytande och fin svenska. Hans bok är inte svår att ta till sig. Läs den och beundra dem som varit våra föregångare.

Ingegerd Särllvik, före detta museichef, som var med och grundade föreningen Industrihistoria i Väst

Bli medlem i Industrihistoria i Väst!

Föreningens medlemmar utgörs av myndigheter, institutioner, företag och föreningar som inom regionen arbetar på det industrihistoriska fältet samt enskilda personer med intresse för industrihistoria.

Som medlem bidrar du till vår möjlighet att verka påtryckande och för att sprida kunskap om och intresse för det industrihistoriska arvet. Som medlem kan du vara med och påverka vår verksamhet och lyfta fram frågor som du tycker är angelägna och intressanta. Du får också möjlighet att träffa likasinnade och att lära dig mer om Västsveriges industrihistoria.

Som medlem får du vår medlemstidning med artiklar om industrihistoria och nyheter om vad som är på gång inom vårt ämnesområde. Vidare får du kallelse till våra föreningsmöten samt inbjudan att delta i våra aktiviteter, i form av intressanta föredrag, guidningar, stadsvandringar och studiebesök. Tipsa oss gärna om föreningsaktiviteter och ämnen att ta upp i vår tidning.

Missa inte heller föreningens hemsida. På denna ges bland annat information om föreningens aktiviteter och tillgång till tidigare nummer av medlemstidningen, samt arkiv- och litteraturguider.

Medlemskap

Du blir medlem genom att betala in medlemsavgiften till föreningens plusgiro 126 25 70-3 och skicka e-post eller brev med dina kontaktuppgifter till oss. Årsavgiften för enskilda medlemmar är 150 kr, för ideella föreningar 300 kr och för institutioner, myndigheter och företag 500 kr.

Industriarv i bild

Bilderna till höger kommer från AB Surte Glasbruks arkiv och föreställer en arbetsstudieman 1958, som instruerar hur man bäst tejpar en kartong.

På andra bilder i samma album visar samma man (Nils Odebo) bland annat hur en buteljsynares arbetsstation ska vara uppställd.

Arbetsstudier slog igenom på allvar i den svenska industrin under mitten av 1900-talet, i form av MTM-system, tidsstudier och annan rationalisering av arbetet. I arkivet från Surte glasbruk finns en serie med 25 volymer från brukets arbetsstudieavdelning, med bland annat rapporter och undersökningar kring arbetstid, löner och särskilda saker som exempelvis skyddsrockar eller städning.

Surte glasbruk startade 1863 och lades ner drygt hundra år senare, på 1970-talet. Produktionen bestod främst av buteljglas av olika slag. Idag finns ett arbetslivsmuseum på fabriksområdet.

På Riksarkivet Landsarkivet i Göteborg kan handlingar från bruket studeras, uppdelade i fyra arkiv: Surte glasbruk, Surte AB, AB Surte-Liljedahl samt AB Surte Glasbruk. Arkivförteckningar till dessa finns tillgängliga i Nationell arkivdatabas på internet.

Bildkälla: AB Surte Glasbruk, serie K 1.

Bilderna 4 och 5 visar klistringen av den längsgående skarven. Genom att remsan drages ut parallellt med den längsgående skarven samt att man efter avrivningen har en fattning på remsan, som ej behöver ändras, föres remsan rätt ned emot den längsgående skarven med en mycket kort rörelse. Genom klisterapparatens placering på sidan om kartongen blir det också lätt att avpassa remsans längd.

Observera på bild 4, att kartongens långflikar ej är nedvikta före klistringen, utan detta sker först sedan remsan fästs vid kartongen.

Bild 1

Bild 2

Bild 4

Bild 5

Bild 9

Bild 10

www.industrihistoriaivast.net